

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2020 – Volume 29, Issue 5, pp. 1–5
<http://doi.org/10.18352/jsi.657>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Kris Stas, Agnes Verbruggen, Hilde Vlaeminck,

Ethische knopen, leidraad voor doordacht sociaal werk,

Kalmhout, Pelckmans Pro, 2019, ISBN978946337136;

€ 19,90

BOOKS

FUUSJE DE GRAAFF

Dr. Fuusje de Graaff is medisch antropoloog, onderzoeker, trainer werkzaam in de VOF MUTANT,
www.mutant.nl

E-mail: fuusdegraaff@wxns.nl

HOE DOORDACHT OM TE GAAN MET ETHISCHE VRAAGSTUKKEN?

“Als sociaal werker word je, bij de uitoefening van je vak, onvermijdelijk geconfronteerd met te nemen beslissingen. Beslissingen die niet enkel gestoeld zijn op theoretische inzichten, methodische ervaringen, correcte toepassingen van regels en codes, maar beslissingen die je ook vanuit moreel oogpunt verdedigbaar vindt. Het gaat er niet alleen om dat je als sociaal werker je job goed doet, maar dat je in een concrete situatie ‘goed’ sociaal werk doet. Dit ‘goede’ kadert binnen je opdracht als sociaal werker. Je doet niet zomaar wat. Binnen je sector vervul je een concrete opdracht, streef je een doel na, bij voorkeur in samenspraak met je cliënt.”

Na een ‘Beste lezer’ en een casus is bovenstaande zin (blz. 7) de openingszin van de inleiding van het boek

BOOKS

'Ethische knopen, leidraad voor doordacht sociaal werk'. De zin typeert de inhoud en stijl van dit leerboek over ethiek in het sociaal werk.

In hoofdstuk 1 wordt verduidelijkt dat ethische knopen complexe keuzemomenten zijn waarbij een sociaal werker welbewust moet stil staan alvorens tot handelen over te gaan. Dat 'stil staan' impliceert nadenken over wat wringt en (lieft in collegiaal overleg) weloverwogen keuzen maken om de knoop te ontwarren. Geadviseerd wordt daarbij de DenK methode te hanteren, omdat daarmee de vele argumenten systematisch verkend en gewogen kunnen worden.

In hoofdstuk 2 wordt toegelicht dat een sociaal werker zich in eerste instantie moet bezinnen op zijn positie, onder het motto: 'denk in de breedte'. De sociaal werker moet bij het ontwarren van ethische knopen rekening houden met de formele missie van de werkorganisatie en met de belangen van alle mensen en instellingen die op micro, meso- en macroniveau betrokken zijn bij de situatie en bij de te nemen beslissing. Denken in de breedte biedt de sociaal werker inzicht in zijn mandaat.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op richtinggevende beroepsregels, wettelijke bepalingen en deontologische codes: Het 'denken in de hoogte' impliceert een goede verkenning van deze normerende ijkpunten, bijvoorbeeld over het zwijgrecht en de zwijgplicht, de aangifteplicht en het spreekrecht. Vaak maar niet altijd zijn wettelijke regels in de werkorganisatie vermeld in het kwaliteitshandboek.

In hoofdstuk 4 komt het 'denken in de diepte' aan bod; dit betreft het funderen van ethische beslissingen op principiële, internationaal erkende waarden van het sociaal werk, zoals "dignity, human rights, social justice & equity, self-determination, participation, confidentiality and integrity" (blz. 66/67).

Hoofdstuk 5 gaat in op het proces waarin tot een afgewogen oordeel gekomen kan worden. Er wordt uiteengezet hoe collega's in een dialoogsessie de sociaal werker kunnen ondersteunen. Toch zal de professional zelf moeten kiezen, mede afhankelijk van wat hij kan, mag en wil.

In Hoofdstuk 6 worden de verslagen van studenten en professionals die het DenKkader hebben benut gepresenteerd bij een complexe casus waar werkorganisatie en cliënt tegenstrijdige belangen hebben en de cliënt bovendien een jeugdviend van de sociaal werker blijkt te zijn.

De vier gedetailleerde verslagen van overwegingen, argumentaties en keuzen laten heel duidelijk zien hoe nuttig de DenKsystematiek kan zijn.

Tenslotte wordt in het hoofdstuk 7 kort besproken hoe DenK een instrument kan zijn voor de ontwikkeling van het ethisch denken in werkorganisaties en het beroepenveld.

TAALGEBRUIK EN SCHRIJFSTIJL

Als voorstander van diversiteit (ook in het Vlaams –Nederlandse taaldomein) heb ik het boek met heel veel plezier gelezen. Ik heb mijn woordenschat kunnen verrijken met begrippen als geplogenheden (gewoonten), geseinde kinderen (vermiste kinderen), collocatie (opname in psychiatrische inrichting), argumenten stofferen (aankleden en niet afstoffen), en parastatalen (semi-overheidsinstellingen). Volgens de encyclopedie wordt die laatste term ook in Suriname gebruikt. 'Goesting' (verlangen) hoort in het rijtje, maar dat woord kende ik al. De Belgische context blijkt ook uit begrippen als 'de OCMW-maatschappelijk werkster', 'leefloon' en 'samenwoonst'; begrippen die in Nederland net anders worden verwoord.

Maar bovenstaand citaat typeert ook een bepaalde schrijfstijl. Mogelijk past die stijl bij het huidige jonge lezerspubliek, dat liever wervende webteksten leest, dan zware studieboeken, maar bij mij wekte dat soms wrevel op. Bijvoorbeeld omdat er geregeld 'je', 'ik' of 'wij' wordt gebruikt, zonder dat duidelijk is wie daarmee bedoeld wordt. En hoewel de vele citaten de praktijk mooi illustreren, worden inhoudelijke beweringen te vaak gesuggereerd op basis van quotes in plaats van onderbouwd met argumenten. Dus hoewel het aangereikte denkkader een prima handvat biedt en er in de tekst veel wetenswaardigheden staan, komt het boek als geheel door de losse schrijfstijl over als een didactisch ondersteund maar ethiekinhoudelijk oppervlakkig betoog.

RICHTLIJNEN VOLGEN OF MEDE VORMGEVEN?

Verder was ik verrast (of misnoegd?) door de nadruk die DenK in de eerste hoofdstukken legt op het volgen van de missie en geplogenheden van de organisatie en wettelijke regelgeving. Deze aspecten worden in het boek behandeld voordat de – in mijn ogen – principiële waarden van het sociaal werk aan bod komen. Die waarden geven immers aan dat de professional niet alleen zijn/haar cliënten steunt maar ook de samenleving kritisch aanspreekt op haar democratisch functioneren? Moeten jonge professionals zich wel direct confirmeren aan de status quo of juist met nieuw elan de principiële waarden van het sociaal werk vooropstellen? Mogelijk was ik verrast,

BOOKS

omdat ik vooral bekend ben met medische ethiek, waarin het steunen van de cliënt vanuit de eigen professionele wijsheid voorop staat en omdat de medische en verpleegkundige beroepsgroepen zich sterker hebben georganiseerd dan de sociaal werkers.

Dus ben ik op zoek gegaan naar actuele ethische knopen in de Nederlandse wetgeving. Moeilijk was dat niet. Ik stuitte direct op de voorstellen tot wijziging van de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 in de Wet aanpak meervoudige problematiek sociaal domein. De beoogde wetswijziging is in maart 2020 in een internetconsultatieronde voorgelegd aan belanghebbenden. De gemeenten (verantwoordelijk voor het sociaal werk) en de artsen (vertegenwoordigd door het KPMG) staan in deze consultatie duidelijk tegenover elkaar: omdat gemeenten willen dat medici hun ambtsgeheim doorbreken om gemeentelijke instanties de voor de coördinatie benodigde patiëntengegevens te verstrekken, terwijl de artsen hun vertrouwensrelatie met cliënten daarvoor niet willen opzeggen (Overheid.nl, 2020). Dit voorbeeld heeft mij overtuigd van het nut van de stelling van dit boek, dat sociaal werkers zich moeten oriënteren op hun mandaat en op bestaande wetgeving (denken in de breedte en hoogte). Maar de casus sterkt mij ook in de opvatting dat sociaal werkers dat mandaat en die wetgeving vooral mede moeten vormgeven (lieftst goedgeorganiseerd) op basis van de fundamentele waarden van het sociaal werk.

LEREN VAN CULTUURVERSCHILLEN

Of trof de schrijfstijl en inhoudelijke aanvliegroute mij omdat ik als Noord-Nederlandse mogelijk openlijker standpunten wil innemen die Vlamingen eerder diplomatiek 'stofferen'? Kortom, heeft mijn wreveld te maken met een cultuurverschil? Hofstede vond in 1980 immers al dat de Vlamingen en Noord-Nederlanders (Brabanders nemen een tussenpositie in) vooral verschillen in het hanteren van machtsafstand, en onzekerheidsvermijding? Volgens de directeur van de Nederlandse Kamer van Koophandel voor België en Luxemburg (Vansteenkiste, 2020) zijn die cultuurkenmerken nog steeds van belang: "Belgen zullen vaker dan Nederlanders risico's proberen te vermijden. De machtsafstand is in België ook sterker. Een Nederlandse werknemer verwacht dat hij binnen zijn domein zelf verantwoordelijk is en zelf beslissingen kan nemen. In België verwacht de werknemer dat de baas over de schouder meekijkt, en hij verwelkomt dit zelfs ten dele. Als de baas meekijkt kan hij op het einde van de rit ook het resultaat niet volledig afbreken aangezien hij op de hoogte was van de voortgang. Onzekerheidsvermijding dus".

Anderzijds gaven Van Pelt en Spierts (2019) onlangs nog aan dat het versplinterde en individualistische Nederlands sociaal werk juist veel kan leren van de traditie van Belgen om

verantwoording te delen. Zij signaleren de opkomst in Vlaanderen van een gezamenlijke beweging om het sociaal werk te zien als hoeder van sociale rechtvaardigheid en mensenrechten, wat het vak collectiever en politieker maakt en dus in Nederland navolging verdient. Goed dus, dat er in hoofdstuk 7 van dit leerboek ingegaan wordt op het nut van het ontwikkelen van een gedeelde moraal van het sociaal werk in de huidige 'liberaal postideologische tijd'. Bij een volgende druk van dit boek kan dat hoofdstuk zeker uitgebreid worden met inzichten en oefenmateriaal om maatschappelijke misstanden op collectief niveau te signaleren en aan te pakken volgens de drie assen van het DenK.

REFERENTIES

- Overheid.nl. (2020). *Wet aanpak meervoudige problematiek sociaal domein*, Geraadpleegd op 23 juni 2020, van <https://www.internetconsultatie.nl/meervoudigeproblematiek/reacties>.
- Van Pelt, M., & Spierts, M. (2019). *Leren van Sterk Sociaal Werk in Vlaanderen. Sociale Vraagstukken*. Geraadpleegd op 23 juni 2020, van <https://www.movisie.nl/artikel/leren-sterk-sociaal-werk-vlaanderen>.
- Vansteenkiste, T. (2020). *Cultuurverschillen Nederland België: 4 belangrijke zakelijke tips*. <https://www.nkvk.be/gids-succesvol-zakendoen-2020/>.